

MĂRTURIILE UNUI OFIȚER ROMÂN PRIZONIER ÎN LAGĂRUL DE LA ORANKI DIN U.R.S.S. (OCTOMBRIE 1944–APRILIE 1945)

Șerban Constantinescu

La 20 august 1944, trupele sovietice din compunerea Fronturilor 2 și 3 ucrainiene au declanșat în zona Iași - Chișinău o mare ofensivă, la care au participat 90 de divizii cu un total de 926.000 militari.

Această amplă acțiune militară a Armatei Roșii s-a soldat cu ruperea frontului la vest de Iași și la sud de Chișinău, trupele româno-germane, care totalizau 643.000 luptători, suferind pierderi mari. În perioada 19 – 24 august, pierderile armatei române s-au ridicat la 8.305 morți și 24.898 răniți din totalul de 431.888 militari angajați pe front de către Armatele 3 și 4¹.

În seara zilei de 23 august 1944, după orele 22, posturile de radio centrale au difuzat succesiv Proclamația Regelui Mihai către Țară, Declarația noului guvern român și primele decizii ale acestuia. Se anunța printre altele, ieșirea României din alianța cu Germania și că „din acest moment încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și S.U.A.”². luând cunoștință de conținutul Proclamației Regelui Mihai și din ordinul generalului Mihail Racoviță, șeful Secției Operații din Marele Stat Major al armatei române, comandanții unităților noastre au trimis parlamentari la comandamentele trupelor sovietice aflate în fața lor. Rușii nu au acceptat aceste propuneri de tratative, considerându-i pe români prizonieri de război. În aceste condiții s-a ajuns ca în perioada 24 august – 12 septembrie 1944, data la care a fost semnată la Moscova Convenția de Armistițiu, 130.000 militari români să ia drumul prizonieratului, ei adăugându-se celor circa 147.000 prizonieri români capturați în urma luptelor de la Stalingrad și din Crimeea³.

Cel care a lăsat posterității mărturiile sale din lagărul de la Mânăstârca Oranki din U.R.S.S., locotenent -colonelul Constantin Căpșuneanu, a căzut prizonier, ca de altfel zeci de mii de ofițeri și soldați români, în perioada 24 august -12 septembrie 1944, în pofida faptului că armata română desfășura acțiuni militare împotriva trupelor germane, facilitând ofensiva și înaintarea armatei sovietice. Acest interval de timp constituie un alt capitol al dramei armatei române în al doilea război mondial.

În anul 1982 am primit din partea colonelului (r) Căpșuneanu, două caiete cu memoriile sale, într-unul fiind și capitolul: „Mărturii din lagărul de prizonieri de la Oranki din U.R.S.S. (octombrie 1944 – aprilie 1945)”. Acest ofițer a participat la

¹ Alecsandru Duțu, *România în război*, în „Dosarele istoriei”, an IV, nr. 9 (37)/ 1999, p. 51.

² Gh. Buzatu, *România și războiul mondial 1929 – 1945*, Iași, 1995, p. 38.

³ Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relații germano-române (1938 – 1944)*, București, 1994, p. 264.

al doilea război mondial din prima zi, 22 iunie 1941, până la începutul lunii septembrie 1944, când a fost luat prizonier împreună cu alți camarazi de către trupele armatei sovietice, suportând apoi umilințele și detenția în lagărul de la Oranki din U.R.S.S., situat la aproximativ 500 km est de Moscova.

Locotenent colonelul Constantin Căpșuneanu a căzut prizonier la data de 7 septembrie 1944, când se afla la vest de Siret, într-o zonă în apropiere de localitatea Roman, locul unde se afla Regimentul 1 Vânători Gardă „Regina Elisabeta” din componerea Diviziei de Gardă. Această mare unitate a oștirii noastre participase la luptele de la Iași, aflându-se în retragere ca și alte subunități ale armatei române.

În memoriile sale, autorul relatează de la început situația dramatică în care se afla împreună cu camarazii săi, „când nu erau ai nimănuși” și viața unui prizonier valora atât de puțin. Așa este războiul, te transformă în fiară într-o clipă și nu mai devii om decât foarte greu. Această metamorfoză, declară fostul prizonier, nu poate fi înțeleasă decât de cel care a suferit-o, de luptătorul de rând și nu de cei care nu au simțit războiul pe pielea lor.

La 7 septembrie 1944 au primit ordin ca pe terenul de pășune al comunei în care se aflau, la ora 8⁰⁰, întreaga divizie să fie gata pentru a fi trecută în revistă de către un general sovietic, după care se va pune în marș într-o direcție necunoscută. Această precizare era făcută cu scopul ca nimeni să nu scape, rămânând ascuns prin comuna respectivă. Autorul acestor memorii își amintește cu amărăciune de această zi, când împreună cu camarazii săi a fost luat prizonier. Trăiau și simțeau greutatea unei tragedii care apăsa asupra întregului neam. Nimeni nu era în stare să spună un adevăr și în fond ce să rostească, când nu știe nimic!

La ora fixată divizia era gata pentru revistă, așezată în careu, cu fața la șosea, care era a patra latură a careului. Pentru prima dată, menționează lt. colonelul Căpșuneanu, aveam ocazia să privesc cum se prezenta la acea dată Divizia de Gardă, care fusese o mare și falnică unitate a armatei române. „Îmi aduc aminte și îmi face rău!. Câți morți lăsaserăm pe câmpul de luptă între Cotul Donului și Iași, cu și fără cruci cei mai mulți, ca acum să ne găsim în cea mai umilitoare situație pentru ostași”.

După sosirea generalului rus s-a primit ordin ca întregul efectiv al diviziei să se încoloneze pe șosea, în direcția Cârliși, de unde urma să fie luat în primire de o escortă sovietică. Întregul material a rămas pe loc, respectiv armament, muniție, mijloace de transport, putându-se păstra anexele de la uniformă, sacul de merinde (care era gol) și bidonul pentru apă. Nu s-a admis nici o întrebare și nici un comentariu. Au fost avertizați că cine va îndrăzni să scoată din funcțiune sau să distrugă orice fel de armament, harnașament sau material în general, va fi împușcat imediat. Referitor la acest dramatic moment, fostul ofițer al armatei române notează în memoriile sale: „Și tu cititorule, află că trebuie să fii un artist perfect pentru a pune pe hârtie tragedia pe care o trăiam. Toți plâneau și de rușine nu se mai uitau unul la altul. Au fost scene în care soldații își îmbrățișau caii, plângând cu mâinile pe gâtul lor și sărutând armamentul părăsit”.

Divizia s-a încolonat pe companii, batalioane și regimente, cu ofițerii la comanda subunităților, permițându-se ca în cadrul regimentului să se păstreze o căruță a popotei, în care se mai aflau ceva alimente, vesela și alte mărunțișuri.

Ziua de 12 septembrie 1944, dată la care s-a semnat la Moscova armistițiul între România și Națiunile Unite, i-a găsit pe prizonieri aflați sub pază, la Iași. Când au trecut Prutul, la Ungheni, toți se gândeau dacă îl vor mai vedea cândva. Mărșăluind către răsărit pe șoselele Basarabiei, coloana de prizonieri români s-a încrucișat cu multe trupe de infanterie sovietică, mergând însă în sens contrar. Echipamentul acestora era cu mult inferior celui al unităților noastre, motiv pentru care, atunci când se încrucișau cu o unitate sovietică, soldații ruși se repezeau la ai noștri smulgându-le foile de cort, mantalele, ceasurile, sacii pentru merinde și bidoanele pentru apă. Au avut loc scene violente între militarii români și cei care încercau să-i dezbrace. Din această cauză, pe viitor aceste încrucișări nu au mai avut loc, șoseaua fiind lăsată liberă pentru prizonieri. Într-o dimineață, când convoiul de prizonieri se află în repaus la marginea unui drum, într-un praf de nedescris, timpul fiind secetos, din partea opusă venea în viteză un jeep american. Probabil că au fost observați, relatează în memoriile sale lt. colonelul Căpșuneanu, căci mașina oprește lângă grupul de ofițeri români și din ea coboară un maior sovietic. Acesta și-a pus mâinile în șolduri, i-a privit și apoi i-a întrebat într-o românească fluentă: „Voi sunteți ofițerii lui Antonescu?”. Imediat a urmat revărsarea unor grosolane înjurături, unele mai ordinare decât altele. Când și-a terminat oful le-a întors spatele și a plecat.

După un drum lung, în octombrie 1944, a fost repartizat în lagărul de prizonieri de la Mânăstârca, depinzând de cel principal de la Oranski, situat la o distanță de 5 - 6 km. Lagărul de la Mânăstârca se afla la marginea unei păduri de mesteacăn și se compunea din mai multe bordeie, circa 20- 25, pe care le executaseră prizonierii italieni. În interior paturi comune suprapuse, pereții fiind căptușiți cu scânduri, ca și podeaua. Atât în paturi, pereți, cât și pardoseală își găsiseră culcuș un număr imens de ploșnițe, care îi torturau în permanență pe prizonieri. Lupta împotriva acestui „inamic” agresiv și extrem de incomod, ploșnițele, consta în demontarea scândurilor, dar numai cu apă fiartă nu se putea face mare lucru. mai mult efect, menționează autorul memoriilor, îl avea „vânătoarea” de zi și noapte cu „aparatură” popular pentru deparazitare, degetul arătător de la mâna dreaptă... O sobă de zid, situată la mijlocul barăcii, era alimentată cu lemne, iar nivelul solului era la marginea de jos a ferestrelor. Existau și câteva barăci la suprafață, pentru anumite servicii anexă, dar dormitoarele, numite corpuri, erau sistem bordei, după cum am menționat mai sus. În lagăr se aflau numai ofițeri, deci aceștia erau separați de trupă.

Apa era foarte scumpă! Există un singur puț cu roată în mijlocul lagărului, pentru toate necesitățile. În iarna anului 1944 - 1945, problema se mai rezolva și

prin strângerea zăpezii în niște cutii și topindu-se era folosită la spălat. Apă caldă numai la baie, o dată pe săptămână.

Cum era organizat lagărul? Un ofițer sovietic, cu gradul de căpitan, îl reprezenta la Mânăstârca pe comandantul lagărului de la Oranki, care era un colonel. În plus, se mai afla un grup politic, cu mai mulți interpreți care citeau din gazetele „Pravda” și „Izvestia” comunicatele oficiale, ori articole din ziarul „Scânteia”. Prizonierii aveau și o fițuică, „Drum nou”, care nu interesa datorită conținutului ei profund politic și propagandistic, dar era apreciată pentru hârtia din care era făcută. Din lipsa foiței de țigară, pentru prizonieri, hârtia de ziar era mai indicată și astfel prețuită. O dată pe săptămână se distribuia la opt prizonieri fițuica „Drum nou”, care după lecturarea ei, conform ordinului, era împărțită în părți perfect egale și folosită ca foiță pentru țigări.

În lagăr existau mai multe brigăzi de muncă încadrate numai cu ofițeri tineri. Prima era brigada „Robilor”, echipa care scotea apa din puț și o transporta cu o saca la bucătăria lagărului, unde serveau masa circa 2.000 de prizonieri. Apa era cărată începând cu ora 4 dimineața, fără întreruperi, până la ora 24, în mai multe schimburi, pe viscol sau pe temperaturi de minus 20-25° C. Cei care încadrau această brigadă aveau pâine la discreție, fapt pentru care unii îi invidiau, dar nu aveau dreptate, aici prestându-se munca cea mai grea. Ca importanță urma brigada care deservea bucătăria lagărului, unde numai șeful era rus, restul personalului fiind din rândul prizonierilor. Fiecare ofițer prizonier primea zilnic o rație de 500 grame de pâine.

La baie se mergea o dată pe săptămână, în loturi de câte cincizeci, pentru o jumătate de oră. Hainele și rufăria erau predate pentru deparazitare și apoi se intra la dușuri, unde se primea câte o bucată de săpun, de mărimea unei jumătăți de cutii de chibrituri. Aici la baie, cel care mânuia robinetele era un ofițer german, inginer, prizonier și el, ca și românii. Era șeful tehnic și ținuta lui, de sus până jos, era o zdreanță; cămașa, în special, era numai petice și, totuși, la gât, sfidând pe toți avea prinsă o sfoară cu ordinul „Crucea de Fier”. Autorul acestor memorii face o paranteză și își amintește ce palmă au primit, la figurat, ei ofițerii români, când la o lecție politică susținută de un ofițer superior sovietic, au fost întrebați: „Voi ofițerii români nu ați primit pe front decorații, căci nu am văzut nici una, iar nemții le poartă?”. La această întrebare, Căpșuneanu menționează că toți ofițerii din sală au pus capul în pământ de rușine și mai bine ar fi fost palmuiți, decât să fie puși într-o situație atât de umilitoare. De subliniat că, în ziua în care au fost făcuți prizonieri de către sovietici, ofițerii români, la ordin, și-au aruncat decorațiile sperând că vor fi „priviți” de ruși altfel. Speranțe false – notează în memoriile sale lt. colonelul Constantin Căpșuneanu.

O muncă dificilă se desfășura și în cadrul brigăzii „Lemne”, unde prizonierii trebuiau să taie lemne pentru bucătărie, baie și dormitoare. Era o muncă istovitoare, câte 100-130 de ofițeri se deplasau în pădure fiind păziți de soldați

sovietici și câini lupi, fiecare întorcându-se în lagăr, cărând în spate lemnele respective cale de 8 – 14 km.

Lagărul mai dispunea de o baracă unde se amenajase o bibliotecă, prevăzută cu o sală de lectură, unde se aflau cărți în limbile română și rusă. Cuprinsul acestora urmărea învățarea limbii ruse și cunoașterea „marilor realizări” ale statului socialist vecin. Biblioteca era deservită de ofițeri români, mulți băgători în seamă, foarte aferați, unii plini de ei și care îți prezentau câte o broșură drept operă genială, o capodoperă! Cunoșteau tot ce se scrisese în Uniunea Sovietică cu mulți ani în urmă, mărturisește autorul acestor memorii. Dar ca să obții o carte trebuia în primul rând s-o controlezi filă cu filă, control care se făcea și când o predai, căci unii prizonieri căutau să-și asigure „foița” de țigară, atât de prețuită, din filele de carte de la bibliotecă. Tot aici era sediul brigăzii artistice, în care se întrunea orchestra, cu 15 ofițeri, care îi delecta pe camarazii lor de suferință, duminica în timpul mesei de prânz. Instrumentele erau improvizate cu măiestrie de cei care cântau cu ele și una din primele partituri muzicale pe care a auzit-o prin luna decembrie a anului 1944, a fost a compozitorului Ion Vasilescu: „Astăzi e ziua ta”. Mulți prizonieri plângeau...

Programul zilnic în lagărul de la Mânăstârca, unde lt. colonelul Constantin Căpșuneanu a stat în perioada 15 octombrie 1944 -20 aprilie 1945, era următorul. Sculatul de dimineață se efectua pe bordeie și avea loc la ora 6³⁰. Indiferent de timp și anotimp, spălatul se făcea afară cu apa pe care aveam grijă s-o procurăm, mai ales din zăpada topită și strânsă de cu seară. Urma servirea micului dejun, stând la masă câte șase perechi, față în față. Cei din capul mesei împărțeau feliile de pâine (200 grame) și cânille cu ceai. La prânz se servea o ciorbă străvezie și un fel de mâncare, mai ales varză și cartofi și 300 grame de pâine. Seara, pentru păstrarea siluetei, se servea cașa, un fel de turte de mei și de două ori pe săptămână, câte o cană de compot din fructe uscate.

După servirea mesei de seară începea un program care se organiza pe fiecare corp, respectiv bordei. Autorul memoriilor menționează că nu ar putea spune cine a avut această idee bună, care a prilejuit multe ore plăcute pentru ofițerii prizonieri. În fiecare bordei se depistau elementele dotate, pricepute sau în cazul ofițerilor în rezervă, elemente pregătite, foști profesori, care pregăteau o disertație cu un subiect atractiv, ce se desfășura în întinericul din bordei, adică în dormitor. Se mai întâmpla ca aceste acțiuni să fie întrerupte de sforăiturile unora care adormeau, care însă erau aduși imediat la ... tăcere. Fostul prizonier, Căpșuneanu, își amintește câteva subiecte interesante ca: istoria literaturii române (3-4 conferințe), pictura în epoca Renașterii, o vizită la Muzeul Militar Național din București și altele. Maiorul Ovidiu Musculeanu, dotat cu o memorie fantastică, fiind și un pasionat cinefil, a prezentat cu multe amănunte cele mai frumoase filme pe care le-a văzut, cu distribuțiile respective, ce includeau artiști și în special artiste frumoase. Te făcea să trăiești, să vezi filmul... în timp ce noi, spectatorii, ne

aflam... pe întuneric...! Exact ca la cinematograful. Câte o sforăitură înlocuia Muzica... Se mai găseau și asemenea „spectatori”.

În bordeiul nostru, se relatează în aceste memorii, cam din două în două săptămâni, duminica și în cursul dimineții, avea loc o slujbă religioasă, fiind constituit ad-hoc și un cor format din ofițerii prizonieri. Preoții militari improvizau câte un patrafir, aveau cărți religioase și crucifixe, toate salvate, cu prețul unor mari riscuri, de la nenumăratele percheziții.

În perioada cât a stat prizonier în lagărul de la Mânăstârca, lt. colonelul Căpșuneanu, ca de altfel toți ofițerii români care împărtășeau aceeași soartă cu a sa, a fost anunțat de ofițerul sovietic – comandant al lagărului, că lunar pot scrie în țară câte o carte poștală. Mai târziu, peste câteva luni, când s-a întors din prizonierat a aflat de la familie că nu se primise nici o corespondență, respectiv cărțile poștale expediate din lagăr. Deci, conducerea sovietică a lagărului i-a păcălit pe prizonieri că pot corespoda cu cei dragi din țară, în realitate ei le-au cenzurat și nu le-au expedit, gest care poate fi calificat ca o propagandă ieftină sau cinism... Probabil câte ceva din fiecare, notează fostul ofițer român prizonier.

În lagărul central de la Oranki, Căpșuneanu, notează în memoriile sale, că a fost de două ori. Prima dată, către sfârșitul lunii februarie 1945, când a participat la o adunare a ofițerilor, care solicitaseră înscrierea ca voluntari într-o divizie ce urma să participe alături de alte unități ale armatei române la operațiunile militare desfășurate pe frontul de Vest. Cu acest prilej, generalul Mihail Lascăr le-a adus la cunoștință că „marele geniu militar și comandant de oști, generalisimul Iosif Vissarionovici Stalin” a aprobat „în mărinimia lui față de poporul român”, înființarea diviziei a 2-a de voluntari „Horia, Cloșca și Crișan”. A doua oară s-a deplasat la Oranki, la 20 aprilie 1945 pentru a pleca de aici spre zona unde se forma Divizia „Horia, Cloșca și Crișan”. După constituirea acestei mari unități, aflată sub comanda generalului Mihail Lascăr, ea s-a deplasat spre Țară, unde a ajuns după încheierea celui de-al doilea război mondial, respectiv în iunie 1945.

Autorul acestor memorii, fost ofițer activ al armatei române, un bărbat chipeș, cinstit și demn, în anul 1946 a fost scos de către autoritățile comuniste din cadrul ostirii în acțiunea de epurare a acestora de oameni „vechi”, cu precădere de cei care nu-și încovoiau coloana vertebrală. Va fi pensionat cu gradul de colonel și va deceda în anul 1984 la vârsta de 82 de ani.

În încheierea acestui capitol din memoriile sale, colonelul Constantin Căpșuneanu notează: „aceste mărturii din prizonierat nu sunt nici schițe, nici nuvele, ci o înșiruire de fapte reale, fără zorzoane de fond sau formă. Am o singură pretenție, de altfel ceea ce urmăresc: să medităm asupra lor”.

**LES TEMOIGNAGES D'UN OFFICIER ROUMAIN PRISONNIER
DANS LE GOULAG DE OSANKI DE L'U.R.S.S. (OCTOBRE 1944 –
AVRIL 1945)**

– Résumé –

La communication présente le drame de l'officier roumain lieutenant - colonel Constantin Căpșuneanu fait prisonnier par l'armée soviétique le 7 septembre 1944. Il est resté en captivité, dans le goulag du Monastère de Oranki, jusqu'en avril 1945, quand il est parti vers le pays comme volontiers dans la Division „Horea, Cloșca et Crișan”.

En fait, c'est la tragédie qu'a du souffrir plus de 130.000 prisonniers roumains capturés par les soviétiques entre le 24 août et le 12 septembre 1944, un autre malheureux chapitre de la participation de l'armée roumaine à la deuxième guerre mondiale.

